

- Arnolds, E.J.M., Kuyper, Th.W. & Noordeloos, M.E. (red.). 1996. Overzicht van de paddestoelen in Nederland, supplement 1. Index. Nederlandse Mycologische Vereniging, Wijster.
- Arnolds, E.J.M., Kuyper, Th.W. & Noordeloos, M.E. (red.). 1996. Overzicht van de paddestoelen in Nederland, supplement 2. Namenlijst, Rode Lijst. Nederlandse Mycologische Vereniging, Wijster.
- Arnolds, E.J.M. & Van Ommering, G. 1996. Bedreigde en kwetsbare paddestoelen in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. Rapport IKC Natuurbeheer nr. 24.
- Arnolds, E.J.M. & van den Berg, A.P. 2001. Trends in de paddestoelenflora op basis van karteringsgegevens. *Coolia* 44(3): 139-152.
- Gutter, A. (red.). 2003. Handleiding Paddestoelenkartering Nederland. Geheel herziene derde uitgave. Nederlandse Mycologische Vereniging, Utrecht.
- Jalink, L.M. 1999. Op zoek naar de mycologische kroonjuwelen van Nederland I. De 200 meest waardevolle kilometerhokken. *Coolia* 42(3): 143-162.
- Nauta, M.M. & Vellinga, E.C. 1995. Atlas van Nederlandse Paddestoelen. A.A. Balkema, Rotterdam/Brookfield.
- Nederlandse Mycologische Vereniging. 2000. Verspreidingsatlas. Kaartenbijlage Overzicht van de Paddestoelen in Nederland deel 1 en 2. Nederlandse Mycologische Vereniging, Baarn.

PADDESTOELLEN ZOEKEN IN STUIFZANDEN

Oproep tot inventariseren

Mirjam Veerkamp¹ & Aldert Gutter²

¹ Pelikaanweg 54, 3985 RZ Werkhoven

² Noorder Boerenvaart 36, 1601 SN Enkhuizen

Veerkamp, M. & Gutter, A. 2005. Looking for mushrooms in drift-sand areas. An appeal for inventory. *Coolia* 48(3): 127-130.

De Werkgroep Paddestoelenkartering Nederland (WPN) wil dit jaar de NMV-leden en alle overige karteerders aanmoedigen één of meer excursies naar open stuifzandgebieden te maken om in de bosranden en op de met bomen of opslag begroeide ‘eilanden’ paddestoelen te karteren. Om die reden zullen in verschillende regio’s zowel regionale als landelijk aangekondigde excursies (zie excursieprogramma in de gele bijlage van deze *Coolia*) naar dit biotoop worden georganiseerd. Daarnaast hopen we dat inventarisaties in los verband of op individuele basis zullen plaatsvinden.

Waarom dit thema? Voor we hierop antwoorden, willen we eerst ingaan op enkele ervaringen van het afgelopen jaar. Zo gaf Bert Tolsma in het kader van een IVN-gidsencursus excursies en lezingen over paddestoelen. Natuurlijk kregen de deelnemers ook een folder over het paddestoelenmeetnet in hun handen gedrukt. Dat leverde verschillende tellers op en Mirjam zag zich genooddaakt voor deze mensen op zoek te gaan naar meetpunten op de Utrechtse Heuvelrug. Nu is het in de praktijk zo dat mycologen in Utrecht vooral op excursie gaan naar de kleigebieden. Vragen bij collega-mycologen naar groeiplaatsen van telsoorten van de Rode Lijst leverden dan ook weinig op. Dus ging zij zelf op zoek en stuifzanden leken een goede ingang. Nooit geweten dat op de Utrechtse stuifzanden zoveel bijzondere soorten stonden! In diverse stuifzanden stonden Pagemantels (*Cortinarius semisanguineus*), Tolzwammen (*Coltricia perennis*), Gele ridderzwammen

(*Tricholoma equestre*), Glanzende ridderzwammen (*T. portentosum*) en Witbruine ridderzwammen (*T. albobrunneum*). Allemaal soorten van de Rode Lijst en de vindplaatsen van deze soorten waren in het karteringsbestand meestal niet bekend. Dit zet je aan het denken en in Utrecht zijn nu dus al plannen gemaakt om het komende jaar alle stuifzanden per kilometerhok te inventariseren. Maar deze situatie zal niet typerend zijn voor Utrecht en daarom ontstond het idee voor een landelijke benadering.

Stuifzanden in Europees en mondiaal verband

In 1992 is door de Raad van de Europese Gemeenschap de Habitatrichtlijn aanvaard. Deze Habitatrichtlijn moet samen met de Vogelrichtlijn zorgen voor een Europees netwerk van natuurgebieden om de biodiversiteit in Europa te behouden en te verbeteren. Dit netwerk, 'Natura 2000' genoemd, richt zich op natuur waarvoor Europa op wereldschaal een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Ook in Nederland komen diverse habitattypen voor die op de Europese referentielijst staan. Onder één van die habitattypen ('zeekust- en landduinen') vallen onze open stuifzanden op oude ontkalkte landduinen, begroeid met buntgras en korstmossen. Nederland draagt voor deze habitattypen verantwoordelijkheid en is derhalve verplicht gebieden aan te wijzen die bescherming dienen te genieten. Het areaal stuifzand in Nederland is groot, maar veel daarvan is in de loop der tijd vastgelegd met bomen of, mede onder invloed van luchtverontreiniging, dichtgegroeid. Open zandverstuivingen zijn daardoor betrekkelijk zeldzaam geworden. De grootste gebieden en concentraties liggen in Noord-Brabant (Loonse en Drunense duinen) en in Gelderland. Het Kootwijkerzand (Veluwe) wordt het kerngebied van de Europese stuifzanden genoemd (Janssen & Schaminée, 2003).

Het is natuurlijk een ommissie dat paddestoelen niet voorkomen op de lijst van te beschermen organismen. We hebben alleen een Rode Lijst (Arnolds & Van Ommering, 1996), maar die biedt de erop staande soorten geen wettelijke bescherming en daaraan is bovendien niets te veranderen. Maar wel zijn dus veel stuifzandgebieden als habitatrichtlijngebied aangewezen, zoals bijvoorbeeld de Bakkeveense duinen in Friesland, het Drouwenerzand en Havelte-oost in Drenthe, de Loonse en Drunense duinen in Noord-Brabant, de Brunsummerheide in Limburg en de Veluwe. Het is niet verwonderlijk dat juist langs deze open stuifzanden veel mycorrhizasoorten van de Rode Lijst voorkomen (Tabel 1). Soorten die elders door stikstofrijke humuslagen uit de bossen zijn verdwenen, vinden hier een zeer voedselarm en humusarm biotoop (Ozinga & Baar, 1997; Keizer, 1997). Het is nu aan de NMV om aan te geven en naar buiten te brengen dat deze gebieden ook voor mycorrhizapaddestoelen zeer belangrijk zijn, zeker in een land waar deze groep zo sterk onder druk staat.

Nederlandse stuifzanden karteren in 2005

Bovenstaande ervaringen en motivatie brachten ons ertoe om dit jaar extra aandacht aan de stuifzanden te besteden. Omdat niet alle in Utrecht bekeken stuifzanden bijzonder bleken, zou het prachtig zijn als we met zijn allen een overzicht zouden kunnen maken van de in mycologisch opzicht meest interessante stuifzanden en als we zouden kunnen aantonen hoe belangrijk deze gebieden zijn voor de paddestoelenflora. Voor wie aan de slag wil, is een lijst beschikbaar van de belangrijkste stuifzandgebieden in de provincies Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland (een heel lange!), Noord-Holland, Utrecht, Noord-Brabant en Limburg (bij Mirjam aan te vragen of downloaden van www.paddestoelenkartering.nl). Planning van de excursies kan goed aan het eind van het seizoen: de beste tijd voor de

paddestoelen in dit biotoop is vanaf ongeveer de tweede helft van oktober tot laat in november. In de meeste loofbossen is dan al veel minder te beleven, zodat er automatisch meer tijd is voor het bezoeken van de stuifzanden.

Tabel 1. Enkele kenmerkende soorten van stuifzandranden.

Bruine ringboleet (<i>Suillus luteus</i>)
Dennenslijmkop (<i>Hygrophorus hypothejus</i>)
Fijnschubbige boleet (<i>Suillus variegatus</i>)
Gele ridderzwam (<i>Tricholoma equestre</i>)
Glanzende ridderzwam (<i>Tricholoma portentosum</i>)
Hanenkam (<i>Cantharellus cibarius</i>)
Indigoboleet (<i>Gyroporus cyanescens</i>)
Koeienboleet (<i>Suillus bovinus</i>)
Narcisamaniet (<i>Amanita gemmata</i>)
Okerkleurige vezeltruffel (<i>Rhizopogon luteolus</i>)
Pagemantel (<i>Cortinarius semisanguineus</i>)
Rossige melkzwam (<i>Lactarius rufus</i>)
Roze spijkerzwam (<i>Gomphidius roseus</i>)
Tolzwam (<i>Coltricia perennis</i>)
Tweekleurige fopzwam (<i>Laccaria bicolor</i>)
Witbruine ridderzwam (<i>Tricholoma albobrunneum</i>)

We stellen ons voor dat de kartering van deze gebieden op de gebruikelijke manier uitgevoerd wordt. Dus de beboste randen en ‘eilandjes’ langs en in de stuifzanden inventariseren per kilometerhok en niet alleen de bijzondere soorten noteren. We vragen jullie wel niet het hele bos eromheen mee te pakken, zodat we een betere indruk krijgen wat er om en in de stuifzanden voorkomt. Het is ook zinvol om op enkele andere zaken te letten, zoals bij welke boomsoorten (dennen, eiken of berken) de paddestoelen groeien en of ze alleen bij jonge boomopslag staan of juist bij volwassen bomen. Is er een speciale hoek in het stuifzand die eruit springt? Geef dit dan aan, want een kilometerhok is vaak erg groot. Een indicatie van het aantal vruchtlichamen en/of de plekken waar de echt bijzondere soorten groeien, is natuurlijk ook heel waardevol. Voor het meedoen is het verder niet nodig om alle in stuifzanden voorkomende soorten te kennen. Moeilijke soorten als Zandpadgordijnzwam (*Cortinarius fusisporus*), Geelplaatgordijnzwam (*C. croceus*), Smalsporige vaalhoed (*Hebeloma cylindrosporum*) en de vezelkoppen die je niet kan determineren loop je gewoon voorbij. Voor de liefhebbers van gordijnzwammen willen we wijzen op een in Coolia verschenen artikel, waarin enkele soorten uit dit milieu worden besproken (Dam & Kuyper, 2004). Op het vinden van de Slanksporige gordijnzwam (*Cortinarius heterosporus*) en *C. aureifolius* is zelfs een fles wijn uitgelooft!

Wanneer blijkt dat veel mensen aan het project mee willen doen, is het bovendien wellicht een goed idee enkele excursies in stuifzandgebieden open te stellen of speciaal te organiseren voor (leden van) andere natuurverenigingen, zoals de KNNV en het IVN. Verder is het goed om de plaatselijke beheerder uit te nodigen mee te gaan op excursie dan kun je meteen de kwetsbare plekken aanwijzen en misschien voorkomen dat zo’n gebied

wordt omgespit voor een of andere natuurmaatregel zoals deze winter met een stuifzand in Den Treek is gebeurd.

Ten slotte: als u besluit één of meer excursies te organiseren of zelf op pad te gaan in stuifzandgebieden, vragen wij u vóór 31 december 2005 aan Aldert door te geven welk(e) terrein(en) u heeft bezocht en welke soorten u daar heeft gevonden. Alleen dan is het mogelijk al op de Nieuwjaarsbijeenkomst een voorlopig rapport te presenteren!

En nu maar hopen dat het een goed jaar wordt voor de stuifzanden en dat we heel veel reacties krijgen. Over de resultaten zal in Coolia en op de Nieuwjaarsdag gerapporteerd worden.

Literatuur

- Arnolds, E.J.M. & Van Ommering, G. 1996. Bedreigde en kwetsbare paddestoelen in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. Rapport IKC Natuurbeheer nr. 24.
- Dam, N. & Kuyper, Th.W. 2004. Het geslacht *Cortinarius* in Nederland – VI: groep 26 – slanksporige *Telamonia*'s. Coolia 47(3): 153-167.
- Janssen, J.H.J. & Schaminée, J.H.J. 2003. Europese Natuur in Nederland. Habitattypen. KNNV Utrecht.
- Keizer, P.J. 1997. Het belang van coniferenbossen voor de mycoflora in Nederland. De Levende Natuur 98: 122-128.
- Ozinga, W.A. & Baar, J. 1997. Primaire Grove-dennenbossen in stuifzandgebieden als refugium voor zeldzame mycorrhizapaddestoelen. De Levende Natuur 98: 129-133.

De Roze spijkerzwam (*Gomphidius roseus*) en de Koeienboleet (*Suillus bovinus*) behoren tot de kenmerkende soorten van stuifzandranden.